

דף שבועי

"וְהִשְׁמוֹתֵי אֶת מְקוֹדְשֵׁיכֶם..." - ובקדושתם הם עומדים יהודה זולדן

המלך, לאחר סיום בניין בית המקדש וחנוכתו: "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵינוּ... הַקְּדֹשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתָ לְשׁוֹם שְׁמִי שֶׁעַד עוֹלָם וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים" (מל"א ט:ג). בפסוקים שבהמשך הפרק הזהיר הקב"ה את עם ישראל לשמור תורה ומצוות, ואם יסורו מדרך ה' אז: וְהִכַּרְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת הַבַּיִת אֲשֶׁר הַקְּדֹשְׁתִּי לְשְׁמִי אֲשַׁלַּח מֵעַל פְּנֵי וְהָיָה יִשְׂרָאֵל לְמַשָּׁל וְלִשְׁנִינָה בְּכָל הָעַמִּים (שם:ז).

רש"י (שם) חיבר את האזהרה שבפסוק בספר מלכים, לפסוק בפרשתנו: "תנאי הוא ביני וביניכם. ואם לא תשמעו, מה נאמר שם: 'וְהִשְׁמוֹתֵי אֶת מְקוֹדְשֵׁיכֶם'" (וי' כו:לא). הראי"ה קוק הסיק מכך:

התנאי הזה, שהוא מאשר את החורבן של הבית אם יסורו מדרך ה', הוא בעצמו מקיים את עצם מציאות הקדושה שלו לעולם. ומזה באמת ראייה ברורה, שעל עצם הקדושה הזאת לא היה שום תנאי, ואם כן צריכה היא להיות לעולם... וגם בפורענות, שהתנה הקדוש ברוך הוא אם יחטאו, לא אמר שיחלל את הבית ויוציאו מקדושתו, כי אם שיחרב ותפארתו המורגשת תסור ממנו, עד שיהיה למשל ולשנינה בגוים, כמו שכתוב (שם:יט-כא)... לא אמר שהבית הזה אשר הקדשתי אחלל את קדושתו, אלא שיהיה מושלך מעל פניו כביכול, בלא התראות כבודו בהשגחה, אבל קדושתו קדושה קיימת היא לעולם. וזהו מה שמגדיל עוד יותר את הצער והשממון, שמקום גדול וקדוש כזה בקדושה נצחית יהי' כל כך נעזב, עד שכל עובר עליו יישום... ומה צודקים ומתאימים דברי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ו, טז) שהביא מקרא זה לראיה, שקדושת המקדש וקדושת ירושלים התלויים בו לעולם קיימת, מפני שזה המקרא מברר את התנאי שהתנה הקב"ה בקיום המקדש על מנת שלא יחטאו, ואם יחטאו יינטל מהם, שזהו רק על הבניין, אבל לא על קדושת המקום עצמה, שאפילו כשהם שוממים קדושתם קיימת... שמקדיש את הבית לעולם, היינו ממש קדושת עולם, שאינה נפקעת בחורבנו.

כשעם ישראל חטא חרב הבית עצמו, אך הקדושה נשארה במקומה. הבחירה הנצחית היא במקום – הר הבית וירושלים שבתוך החומות.

שלמה המלך קידש את מקום המקדש וירושלים שבין החומות, לעולם

בין פסוקי התוכחה שבפרשת בחוקותי נאמר: "וְנָתַתִּי אֶת עֲרִיכֶם חֲרֵבָה וְהִשְׁמוֹתִי אֶת מְקוֹדְשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרְיַח בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם" (וי' כו:לא). הקללה היא שבית המקדש – הבניין עצמו, יהיה שמש, חרב, אך לא כן באשר למקום שבו הוא נמצא. הקדושה שבמקום אינה בטלה. הרמב"ם כתב על האופן שבו התקדש המקום, והמשמעות לדורות (הלכות בית הבחירה ו:יד-טז):

ובמה נתקדשה? בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. לפיכך מקריבין הקרבנות כולן, אף על פי שאין שם בית בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה, אף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה. ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות. שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא? ...לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר: "וְהִשְׁמוֹתֵי אֶת מְקוֹדְשֵׁיכֶם" (וי' כו:לא), ואמרו חכמים אף על פי ששוממין, בקדושתן הן עומדים.¹

מאז ששלמה המלך קידש את העזרה ואת ירושלים שבין החומות, התקדש המקום לעד, וגם לאחר שחרב בניין בית המקדש, קדושת המקום היא נצחית. הראי"ה קוק עסק בהרחבה רבה בסוגיית הקדושה של מקום המקדש (שו"ת משפט כהן, סימן צו). הוא פתח את תשובתו בפסוק שמתאר את התגלות הקב"ה לשלמה

* הרב ד"ר יהודה זולדן, מרצה בבית המדרש הגבוה לתורה, ובמדרשה לנשים באוניברסיטת בר-אילן.

1 יש לציין שהראב"ד (שם) חלק על הרמב"ם וכתב: "בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. אמר אברהם: סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מאין לו. ...למאן דאמר קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא, לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר ארץ ישראל. ...לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם. כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו. לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת". רבים עסקו במחלוקת זו שבין הרמב"ם לראב"ד ובמשמעותה המעשית. הפניות רבות בספר המפתח, רמב"ם מהדורת הרב שבתאי פונקל (הל' בית הבחירה שם).

ואפשר דמאי קדושתו קדושת עולם, שמאחר שנבחר הבית, שוב לא השרה הקדוש ברוך הוא שכנינו במקום אחר אף על פי שחבר.

על אף ההבדל בין נימוקו של הרמב"ם לזה של הרמב"ן, אפשר להתאים ביניהם. נוכחותו הקבועה של ארון הברית במקום, היא זו שמחזקת ומתמידה את הבחירה הנצחית במקום.

קומי אורי כי בא אורח

כאמור, הארון נגנז בימי יאשיהו לקראת סוף ימי הבית הראשון, והוא היה גנוז גם לאורך כל תקופת בית המקדש השני. בעקבות כך, דרגת השכינה בבית שני הייתה נמוכה מזו שהייתה בבית ראשון. רבינו בחיי כתב מדוע דרגת השכינה במקדש השני הייתה נמוכה יותר על אף שהארון היה גנוז במקום (בר' מו:כז):

ומיום ששרתה שכינה בהר סיני במתן תורה לא זזה מישראל עד שחבר בית ראשון, ומיום שחבר בית ראשון לא שרתה שכינה בישראל, כי בבית שני לא שרתה שכינה, ואין הכוונה לומר שלא שרתה שכינה בבית שני כלל... אלא שלא שרתה בו תדיר כמו בבית ראשון, לפי שלא היו שם שישים רבוא, שלא עלו מבלל כי אם ארבעים אלף, שכן כתוב: "כל הקהל כאחד ארבע רבוא" (עזרא ב:סד).

רבינו בחיי (שם) כתב גם מבט לעתיד לבוא:

...אבל לעתיד לבא יהיו ישראל רבים בלא מספר, הוא שכתוב: "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם" (הו' ב:א), לא אמר: "וְהָיָה זֶרַע יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם", אלא: "וְהָיָה מִסְפַּר". כלומר, אותם שהיו באים במספר, מבין עשרים שנה ומעלה, יהיו כחול הים ואז יחזור התפארת והכבוד, וכן הבטיח ישעיהו: "קוֹמֵי אוּרֵי כִּי בָא אוֹרֵךְ וְכָבוֹד ה' עֲלֵיךָ זָרַח" (ס:א).

קדושת המקדש וירושלים עדיין גנוזה במעמקים, והיא מתחילה להיחשף ולהתגלות מחדש. מאז ראשית השיבה של עם ישראל לארצו, לפני למעלה ממאה שנים, מספר היהודים הגרים בארץ גדל והולך, ירושלים נבנית ומתרחבת אף מחוץ לחומות, במיוחד מאז שנת תשכ"ח, שנת שחרור ירושלים, וכך גם מקומות ויישובים בכל רחבי ארץ ישראל. לאט לאט, קמעא קמעא, התפארת והכבוד חוזרים למקומם.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע

בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הארון שגנוז והבחירה במקום

מהי הסיבה שהקדושה של מקום המקדש וירושלים לא בטלה גם לאחר החורבן? בתוספתא חלקו תנאים מה קרה לארון הברית בעת חורבן בית המקדש הראשון (שקלים ב, יח):

רבי אליעזר אומר: ארון גלה לבבל שנאמר "לא יִתֵּר דָּבָר אֲמַר ה'" (מל"ב כ:ז) ואין דבר אלא דברות שבו. רבי שמעון אומר: הרי הוא אומר "וְלֹתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה שְׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַיְבַאֲהוּ בְּבֵלְהָ עִם כָּלִי חֲמֻדַּת בֵּית ה'" (דה"ב לו:י). אילו הן "כָּלִי חֲמֻדַּת בֵּית ה'"? זה ארון.

רבי יהודה בן לקיש אומר: ארון במקומו נגנז. שנאמר: "וַיֵּאָרְכוּ הַבַּיִת וַיֵּאָרְאוּ רְאֵשֵׁי הַבַּיִת מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יָרְאוּ הַחוּצָה וַיְהִי שֵׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (דה"ב ה:ט).

הרמב"ם תיאר את ההשתלשלות ההיסטורית באשר למעמדו ומיקומו של ארון הברית, ותמך בעמדה שהארון נגנז:

אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן. ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות. ויאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה שנאמר "וַיֵּאָמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים לֵה' תִּנּוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבַיִת אֲשֶׁר בְּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מִשָּׂא בְּפִתְף עֲתָה עֲבֹדוּ אֶת ה' אֱ-לֹהֵיכֶם" (דה"ב לה:ג). ונגנז עימו מטה אהרן, והצנצנת, ושמן המשחה. וכל אלו לא חזרו בבית שני, ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש, ולא היו נשאלין בהן.

הפסוקים שנאמר בהם ששלמה המלך תכנן מראש מקום לגנוז בו את ארון הברית הם (מל"א ח:כ-כא):

וַיִּקֶם ה' אֶת דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דָּבַר וְאָקֵם תַּחַת דָּוִד אָבִי וְאָשֵׁב עַל כְּסֵא יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר דָּבַר ה' וְאָבְנָה הַבַּיִת לְשֵׁם ה' אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִשֵּׁם שֵׁם מְקוֹם לְאֲרוֹן אֲשֶׁר שֵׁם בְּרִית ה' אֲשֶׁר כָּרַת עִם אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֶתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

הרב יעקב עמדין (לחם שמים, רמב"ם שם) כתב שהרמב"ם תיאר את ההשתלשלות ההיסטורית בקשר לארון הברית, כי לרמב"ם היה חשוב לומר שהוא תומך במסורת שארון הברית נגנז במקומו. ולדעתו, נוכחותו של ארון הברית לאורך כל הדורות במעמקי הר הבית, היא הסיבה "שקדושת הבית לא בטלה, וראוי להקריב בו עתה, וכן הנכנס לשם חייב עליו כרת" (הל' בית הבחירה ו, טז).

דברים דומים כתב הרב מנחם מנדל שניאורסון, הרבי מלובביץ' (הערות ב"מנחת חינוך", מצוה צה, סי' כז):

לשיטת הרמב"ם הארון אינו רק כלי הנמצא במקדש, אלא שבהימצאותו בקדש הקדשים הוא מהווה חלק מצורת ובנין הבית עצמו... הארון גורם לבית להיות בית לה'.

גם כשהארון אינו נמצא בקודש הקודשים, אלא במעמקי הר הבית, קדושת המקום היא בשל נוכחותו. הרמב"ן סבר גם הוא שקדושת מקום המקדש היא קדושה נצחית, אך מסיבה אחרת (שבועות טז ע"א):